

© Copyright 2015 Hogrefe Uitgevers, Amsterdam

Vertaald uit het Duits. Oorspronkelijke titel: *Wachsame Sorge. Wie Eltern ihren Kindern ein guter Anker sind.*

Copyright © Haim Omer. All rights for translation into any other language than Dutch belong to the author. All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form, by photostat, microform, retrieval system or any other means, without prior written permission of the author and the publisher.

Dit werk is auteursrechtelijk beschermd. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Hoewel dit boek met zorg is samengesteld, aanvaarden schrijver(s) noch uitgever enige aansprakelijkheid voor schade ontstaan door eventuele fouten en/of onvolkomenheden in dit boek.

Vertaling: Carola van der Kruk-de Boer, Apeldoorn

Redactie: Erik Berends, Abcoude

Vormgeving omslag: 11, Haaften

Vormgeving binnenwerk: Annelies Bast, Amsterdam

Grafische productie: Graficonnect, Son

ISBN 9789492297020

NUR 770

www.hogrefe.com

Inhoud

Woord vooraf	7
1 Wat is waakzame zorg?	9
2 Toezicht in het dagelijks leven: begeleiding en nabijheid	31
3 Als je kind tegenstand biedt ...	59
4 Leugens	95
5 Vrienden	117
6 Geld	143
7 Een wereld vol verleidingen	167
Literatuur	213

Woord vooraf

Inmiddels is het alweer bijna een decennium geleden dat ik het eerste in Nederland uitgegeven boek van Haim Omer las. Het heeft mijn manier van werken in de GGZ compleet veranderd!

In Nederland zijn tot dusver twee boeken van Omer vertaald. Deze hebben vele ouders en hulpverleners geholpen een nieuwe manier te vinden om het gezag van ouders in de gezinnen te herstellen, en bovenal het contact tussen ouders en kinderen te verbeteren.

Deze derde vertaling is een welkome aanvulling. Het gaat over een van de belangrijke pijlers van de methode van Omer: de waakzame zorg. In het werk met ouders hoor ik hun onzekerheid en vertwijfeling: ‘Wanneer mag ik dan ingrijpen?’ ‘Waar leg ik de grens bij het gebruik van de mobiele telefoon of computer?’ ‘Moet ik eigenlijk wel ingrijpen als mijn kind wiet rookt?’ ‘Wat zeg ik als mijn kind mij uitscheldt?’ ‘Hoe ga ik om met de vrienden van mijn kind die ik eigenlijk niet vertrouw?’

Deze vertwijfeling is een dagelijks terugkerende kwestie in mijn spreekkamer. Het onderdeel van de waakzame zorg vormt hierop een belangrijk antwoord. Het geeft ouders de woorden om hun kind en gezin weer een duidelijke richting te geven. Het voorziet in duidelijke richtlijnen voor hun vraagstukken en dilemma’s.

Dit boek is niet alleen voor ouders, het geeft ook hulpverleners de woorden om ouders de liefdevolle leiding in het gezin in gang te laten zetten en vol te houden.

Het is een boek waar ik vrolijk van word, en ik hoop vele ouders en collega's met mij.

Almere, oktober 2015
Henk Breugem
Relatie- en gezinstherapeut
Centrum Nieuwe Autoriteit
MoleMann Mental Health

1

Wat is waakzame zorg?

Nooit eerder was het aanbod aan amusement en vermaak zo groot en nooit eerder was het sociale milieu van jongeren zo anoniem en vol verleidingen als tegenwoordig. Ouders voelen zich meer dan ooit buitengesloten als het gaat om wat hun kinderen doen en beleven. Het voelt voor hen alsof ze als vreemden machteloos aan de zijlijn staan toe te kijken hoe hun kinderen dagelijks weer een flinke portie verleidingen en gevaren voorgeschoteld krijgen. Door de overvloed aan prikkels die deze moderne wereld op de jeugd afvuurt, lijkt het voor ouders bijna onmogelijk om hun kinderen nog echt te beschermen. Daarom is het ook zo opzienbarend dat juist datzelfde ouderlijke toezicht de gevaren aanzienlijk blijkt te kunnen indammen en een kind voldoende kracht kan geven om niet meegesleurd te worden door de overvloed aan verleidingen. Het kan voorkomen dat een kind in de problemen komt. Uit verschillende onderzoeken is naar voren gekomen dat kinderen die voldoende begeleiding van hun ouders krijgen minder aan gevaren worden blootgesteld, verleidingen beter kunnen weerstaan en bij eventuele misstappen ook veel minder schade oplopen (vgl. Racz & McMahon, 2011). Daarom is het ook goed om er als ouder(s)¹ van overtuigd te blijven dat het leven van je kind jouw verantwoordelijkheid is en het als je plicht te zien om op de hoogte te blijven van wat zich in zijn leven afspeelt. Het is dan ook het doel van dit boek om ouders te ondersteunen zodat ze zich niet meer

1 In dit boek wordt meestal gesproken over 'je (als ouder)'. Hier kan natuurlijk ook 'jullie (als ouders)' gelezen worden. Hetzelfde geldt voor 'je kind', waar natuurlijk ook 'jullie kind(eren)' gelezen kan worden. Tot slot zij – wellicht ten overvloede – nog vermeld dat naar 'het/je kind' verwezen wordt met 'hij' en 'hem'. Daar kan natuurlijk ook 'zij' en 'haar' gelezen worden (CNvdK).

machteloos en als toeschouwer opstellen, maar hun kinderen juist actief gaan begeleiden. We noemen deze houding van ouders *waakzame zorg*.

Wat is waakzame zorg? Het is een houding waarmee je als ouder op een actieve en respectvolle manier deel uitmaakt van het leven van je kind. Je vertrouwt je kind zolang alles normaal verloopt, maar daarbij houd je je ogen en oren wel goed open. Want zodra er ook maar sprake lijkt te zijn van iets zorgwekkends, onderwerp je dat aan nader onderzoek en volg je het doen en laten van je kind op de voet. Stel je hierbij vast dat er inderdaad sprake is van een gevaar, dan grijp je vastberaden in om je kind te beschermen en het uit zijn gevaarlijke positie te halen. Waakzame zorg is dus een flexibel proces: als ouder ben je oplettend en begeleid je je kind, waarbij je een afstand in acht neemt die passend is voor jezelf en voor hem. In geval van nood ben je er echter toe bereid om die afstand meteen te overbruggen en de situatie van je kind van heel dichtbij te bekijken. En als dat voor de veiligheid van je kind nodig is, grijp je op zo'n moment ook meteen in.

Het lijkt op het eerste gezicht misschien een zware opgave om je kind voortdurend met waakzame zorg te omringen. Maar je kunt het onder de knie krijgen. Je kunt nu al de eerste stappen zetten om als ouder meer écht aanwezig te zijn in het leven van je kind. En als je die stappen zet, kan de verhouding tussen jou en je kind in een korte tijd zodanig veranderen, dat je minder een vreemde voelt in zijn leven en je eventuele negatieve ontwikkelingen voor kunt zijn.

Er zijn veel redenen te noemen waarom ouders zich machteloos kunnen voelen als ze toezicht willen uitoefenen op hun kind. De volgende uitspraken zijn tekenend voor de machteloosheid waarin ouders zich gevangen kunnen voelen en laten duidelijk zien waarom het hen emotioneel en psychisch zwaar valt om hun kind actief te begeleiden: 'Ze wil gewoon niet meewerken en ze liegt over wat ze doet.' 'Ik wil niet steeds de boeman zijn!' 'Als ik steeds maar door blijf vragen, zal dat uiteindelijk leiden tot een breuk in onze relatie.' 'Dat gaat niet helpen. Hoe meer ik probeer te weten te komen, des te meer hij dingen voor mij probeert te verbergen!' 'Wat richt het uit als ik dingen weet? Uiteindelijk doet hij toch gewoon waar hij zelf zin in heeft.' 'Wat ik ook probeer te bereiken, hij doet precies het tegenovergestelde.' 'Ik controleer haar liever stiekem. Zo kan ze me niet voorliegen en krijg ik geen trammelant met haar.' 'Ik was precies zo toen ik zo oud was als hij. Uiteindelijk ben ik ook goed terechtgekomen.' 'Ik heb geen idee wat ik moet doen. Hij is een genie als het gaat om computers en ik weet nog maar net hoe ik met internet om moet gaan.' 'Hoe moet ik dat dan aanpakken? Haar kamer is haar privéterrein en daar heb ik niets te zoeken.' 'Als ik hem

in verlegenheid breng, zal hij me dat zijn leven lang voor de voeten blijven gooien.’

Zulke uitspraken horen we regelmatig in mijn gesprekken met ouders. Het is mijn ervaring dat ouders makkelijker los kunnen komen van hun moedeloosheid en betere bescherming aan hun kind kunnen bieden als ze begrijpen welke misleidende vooronderstellingen er aan deze uitspraken ten grondslag liggen. In dit boek zullen we praktische handreikingen geven die je als ouder kunt gebruiken om waakzame zorg in de praktijk te brengen. Daarnaast zullen we ook laten zien hoe je de moeilijkheden die zich hierbij kunnen voordoen, kunt overwinnen. Je zult zien dat het mogelijk is om een passend antwoord voor elk probleem te vinden: voor de zorgen om het gebrek aan medewerking van de kant van je kind; voor de geheimen en leugens van je kinderen; voor het dilemma om niet in de privésfeer van je kind te willen binnendringen, maar toch te willen weten wat er zich in zijn leven afspeelt; voor de angst dat de band met je kind verslechtert of dat hij het contact met je verbreekt; voor de verleiding om de gangen van je kind stiekem na te gaan in plaats van openlijk toezicht te houden op wat hij doet; en voor de uitdagingen van de technologie, een wereld waarin je kind waarschijnlijk beter thuis is dan jij.

Waakzame zorg als een flexibel proces

Als je je kind efficiënt en liefdevol wilt begeleiden, moet je flexibel zijn. De intensiteit van de zorg die je biedt, zal per situatie verschillen. Daarom gebruiken we meestal de volgende drie gradaties/niveaus van ouderlijke zorg:

- 1 Het minst intensieve niveau wordt gekenmerkt door een *open dialoog*. Dat betekent dat je als ouder oog hebt voor wat er in het leven van je kind gebeurt en je tegelijkertijd een zekere mate van voorzichtigheid inbouwt. Je toont interesse in het leven van je kind en voelt je erbij betrokken – zonder je kind doelbewust te observeren of te ondervragen – en blijft daarbij toch waakzaam.
- 2 Bij begeleiding met een gemiddelde intensiteit komt het aan op *gerichte vragen*. Daarbij stel je bijvoorbeeld bewust vragen aan je kind en verlang je van je kind dat hij verslag uitbrengt van wat er is voorgevallen.
- 3 Bij het intensiefste niveau van ouderlijke zorg is er sprake van *eenzijdig ingrijpen* van de kant van de ouders. Als je tot de conclusie komt dat er echt iets problematisch aan de hand is, neem je dan dus geen genoegen met woorden, maar grijp je actief in om je kind te beschermen en hem uit de problematische situatie te halen.

[CASUS]

Klara maakte zich zorgen toen haar dertienjarige dochter Mara 's avonds naar feestjes begon te gaan en daar pas weer laat van thuiskwam. Mara was een verantwoordelijk kind en moeder en dochter hadden een openhartige relatie. Klara wist niet zo goed wat ze nu moest doen. Ze wilde haar dochter geen beperkingen opleggen, maar had wel de indruk dat deze uitstapjes in de avond het begin waren van een nieuwe ontwikkelingsfase en met nieuwe verleidingen gepaard zouden kunnen gaan. Klara wist hoe haar dochter zou reageren op een preek over normen en waarden en de gevaren die op de loer konden liggen. Ze besprak haar zorgen met een vriendin van wie de dochter bij Mara in de klas zat. Die vriendin stelde voor om Mara uit te nodigen voor een 'theekransje' in een lunchroom. Het woord 'theekransje' werd in haar gezin vaker gebruikt om het geklets van meisjes en vrouwen aan te duiden; Mara had drie broers tussen de twaalf en negentien jaar oud. Toen ze een poosje in de lunchroom zaten, zei Klara: 'Ik heb geen zin om een preek tegen je af te steken over de feestjes waar je naartoe gaat. Ik vertrouw je. Maar het is voor mij belangrijk om je te vertellen hoe het bij mij ging toen ik voor het eerst bij dat soort feestjes kwam. Ik wil namelijk heel graag dat je me vertrouwt en het me vertelt als er iets is, wat dan ook!' Voor het eerst in haar leven vertelde Klara haar dochter over haar belevenissen in haar jonge jaren. Mara was erg geïnteresseerd en vertelde zelf over twee klasgenootjes die al een vriendje hadden. Klara vroeg Mara nog één keer om het haar echt te vertellen als er iets aan de hand was. Mara antwoordde met een knik. En Klara wist dat haar dochter haar weliswaar niets beloofd had, maar dat deze open dialoog wel een stap was die het Mara in de toekomst wellicht makkelijker zou maken om naar haar moeder toe te stappen.

Zolang er niets ongewoons in het leven van je kind voorvalt en het er niet op lijkt dat er complicaties zullen optreden, kenmerkt waakzame zorg zich dus door vertrouwen in je kind en interesse in wat er zich in zijn leven afspeelt en in wat hij zelf onderneemt. Deze interesse komt in een *open dialoog* tot uitdrukking, die je liefde voor je kind weerspiegelt en je behoefte om bij hem in de buurt te zijn en een onderdeel van zijn leven te vormen. Een open dialoog is geen kruisverhoor of grondig onderzoek. Als een gesprek op een kruisverhoor begint te lijken, is de dialoog niet meer open. En open interesse heeft juist een positieve uitwerking op de verhouding tussen jou en je kind, zorgt voor nabijheid, houdt die in stand en levert je waardevolle informatie op over de gevoelstoestand van je kind, zijn wensen, angsten en proble-

men, en dikwijls ook over de verleidingen waaraan hij wordt blootgesteld.

Ook voor je kind is een open dialoog van grote waarde: hij merkt daarvoor dat zijn ouders bij hem betrokken zijn en er voor hem zijn, dat hij naar je toe kan komen wanneer hij daar de behoefte aan heeft. En hij voelt daarvoor dat je dicht bij hem staat, ook als hij geen concrete hulp nodig heeft. De dialoog zelf geeft hem al het gevoel dat zijn ouders hem op een beschermende en liefdevolle manier willen begeleiden. Dit gevoel is de basis voor de ontwikkeling van een belangrijke vaardigheid bij je kind: de vaardigheid om goed op zichzelf te passen. Je zou een dergelijke ‘zelfzorg’ bij een kind dus de verinnerlijking van de begeleiding door zijn ouders kunnen noemen. Ouderlijke begeleiding, en de verinnerlijking ervan door het kind, kan dan ook wel als de belangrijkste pijler van de waakzame zorg worden gezien. Langs die weg zorgen we voor het beoogde gevoel van zekerheid. Van alle technieken die we in dit boek zullen bespreken, is de vaardigheid om een open dialoog met je kind te voeren misschien wel de moeilijkste om in praktijk te brengen. Dat komt doordat een open dialoog niet alleen bereikt wordt door een aantal specifieke handelingen, maar ook gebaseerd is op een sfeer van wederzijds vertrouwen. We zullen laten zien hoe je — ondanks eventuele moeilijkheden — de kans op een open dialoog door een aantal overzichtelijke stappen kunt vergroten. En daarbij zullen we zien dat een gesprek ook veel nut kan hebben als je kind niet wil antwoorden of alleen maar met *ja* of *nee* reageert.

[CASUS]

Een jaar na zijn scheiding bespeurde Martin veranderingen in het gedrag van zijn zeventienjarige zoon George. Op de dagen dat hij bij zijn vader was, verdween George vaak urenlang en kwam pas laat weer terug, zonder ook maar iets tegen zijn vader te zeggen. Martin beschouwde dit gedrag als een teken van de afzwakking van zijn ouderlijke rol. Dat proces was al bij de scheiding begonnen en was in de loop der tijd steeds sneller gegaan. Martin voelde een enorme druk op zijn schouders liggen. Hij was bang dat hij George ‘nijdig zou maken’ en zijn positie als vader in het leven van zijn zoon volledig zou kunnen verliezen als hij er iets van zou zeggen. De dag dat de scheiding precies een jaar geleden was voltrokken, voelde voor Martin aan als een dag van zelfbeproeving. Hij kwam tot de conclusie dat zijn passiviteit nu lang genoeg geduurd had en besloot op deze dag dat hij een duidelijk standpunt in het leven van zijn zoon zou gaan innemen. Toen George weer een keer om één uur ’s nachts thuiskwam, zat Martin in de woonkamer op hem te wachten. Hij zei heel rustig: ‘Ik wil morgen met

je praten over de regels met betrekking tot jouw nachtelijke uitstapjes! George begon meteen tegen te sputteren, maar Martin zei: 'Ik wil er nu niet over praten. We zijn nu allebei niet in de stemming om een dergelijk gesprek te voeren. We zullen er morgen over praten als ik thuiskom van mijn werk. En ik wil je dan ook vragen om dan hier te zijn.' In de loop van de dag belde hij vanaf zijn werk naar George om hem aan hun afspraak te herinneren. Tijdens het gesprek die avond benadrukte Martin dat bepaalde omgangsregels in het afgelopen jaar wat op de achtergrond waren geraakt, onder andere door alle problemen rondom de scheiding. En hij vertelde dat hij van nu af aan van zijn zoon verwachtte dat hij hem zou vertellen wanneer hij van plan was uit te gaan, waarheen hij wilde gaan, wat hij van plan was te gaan doen en hoe laat hij dacht thuis te komen. En als George om wat voor reden dan ook later terug zou komen, wilde Martin graag dat hij hem daarover telefonisch – met opgave van redenen – zou inlichten. George protesteerde en beweerde dat zijn vader hem op die manier zijn privéleven ontnam. Martin reageerde daarop met: 'Als je mij deze informatie geeft en je aan onze afspraken houdt, zal ik je niet verder lastigvallen. Maar deze informatie wil ik hoe dan ook van je hebben!' Martin was blij dat hij George had laten weten wat hij van hem verlangde. Hij vroeg hem naar zijn plannen voor die dag en zorgde dat hij de volgende dagen ook over zijn plannen geïnformeerd werd. Binnen twee weken had Martin het gevoel dat George de nieuwe regels verinnerlijkt had. En daarnaast had hij de indruk dat de situatie thuis, die zo onzeker geworden was, zich weer stabiliseerde.

In bepaalde situaties kun je je als ouder niet meer tevredenstellen met enkel openhartige interesse. Dan moet je gerichte vragen stellen, met als doel inzicht te krijgen in de plannen en activiteiten van je kind. Doelgerichte vragen zijn nodig zodra je opmerkt dat alles niet meer helemaal soepeltjes verloopt. Welke aanwijzingen kunnen zorgwekkend zijn? Bijvoorbeeld: de schoolprestaties van je kind worden minder; hij komt niet op de afgesproken tijd thuis; hij is niet eerlijk over zijn activiteiten; hij heeft dubieuze vrienden of voelt zich aangetrokken tot gedrag, zaken of relaties die hem in gevaar kunnen brengen. In deze gevallen is het je taak als ouder om je kind doelgerichte vragen te stellen over het desbetreffende 'probleemgebied', bijvoorbeeld over zijn huiswerk en opdrachten voor school, de dingen die hij van plan is te gaan doen en wie de vrienden zijn met wie hij omgaat.

Doelgerichte vragen stellen is niet alleen maar zinvol als er aanwijzingen zijn voor problematische ontwikkelingen, maar ook als je kind in zijn

ontwikkeling naar volwassenheid steeds onafhankelijker probeert te worden van de situatie binnen en buiten het ouderlijk huis. Bijvoorbeeld als hij tot steeds later 's avonds (of 's nachts) uitgaat. Daarbij verdient het de aanbeveling om je kind regelmatig te vragen naar wat hij precies doet. Zo houd je jezelf en je kind ervan bewust dat dit vragen zijn die ouders aan hun kinderen *behoren* te stellen. Zolang deze manier van vragenstellen met mate en met respect gebeurt, zal het de bereidheid van je kind tot een open dialoog en ook jullie wederzijdse vertrouwen niet schaden.

Het stellen van gerichte vragen vervult drie verlangens die bij de meeste ouders centraal staan: ten eerste krijg je het op deze manier mee als je kind nieuwe activiteiten ontplooit, bijvoorbeeld als hij 's nachts uit begint te gaan, bij vrienden blijft logeren, zich in een andere omgeving gaat ophouden en dergelijke; ten tweede helpt het je kind eraan herinneren dat ouders het recht hebben om mee te praten en in bepaalde gevallen ook meer inzicht in zijn situatie mogen eisen, ook als zijn onafhankelijkheid en zijn keuzevrijheid steeds groter worden; en ten derde zorgt het ervoor dat je als ouders je waakzame zorg en de aanwezigheid in het leven van je kind kunt versterken op het moment dat je waarschuwingssignalen opvangt. In dat geval moet je twee doelen proberen te bereiken: ten eerste moet je zo veel mogelijk informatie proberen te verkrijgen en ten tweede moet je aan je kind laten weten dat je je voor het moment even intensiever met zijn leven bezig gaat houden.

We zullen zien dat het stellen van doelgerichte vragen een belangrijke stap in de waakzame zorg is, ook als je daarmee geen informatie weet los te krijgen. Het zorgt er namelijk voor dat je houding verandert en ook dat het gevoel dat je deel uitmaakt van het leven van je kind wordt versterkt. Soms kunnen alleen al dankzij deze doelgerichte vragen de gevaren worden verminderd – nog vóórdat je kind expliciet met je meewerkt.

De overgang van een open dialoog naar doelgerichte vragen vindt natuurlijk niet spontaan plaats. Omdat deze manier van vragenstellen afwijkt van de normale gang van zaken, is het belangrijk dat er bewust voor deze stap gekozen wordt en hij ook duidelijk gepland wordt; wat overigens niet betekent dat deze overgang per se erg lastig hoeft te zijn. De problemen die ouders in het verschiep zien liggen, komen vooral voort uit hun idee dat doelgerichte vragen onaangenaam en ongewenst zijn en negatieve gevolgen zullen hebben voor het vertrouwen en de openheid van hun kind. Ouders zijn er vaak van overtuigd dat de *noodzaak* van deze doelgerichte vragen er het bewijs voor is dat die vragen het vertrouwen dat er van nature tussen ouders en kinderen bestaat, zullen schaden. Wij zijn het daar absoluut mee

oneens. We zijn juist van mening dat je de gewenste ouderlijke begeleiding aan je kind onthoudt en hem daardoor in bepaalde levenssituaties aan zijn lot overlaat als je van het begin af aan afziet van elke vorm van doelgericht vragenstellen. En als je principieel alle doelgerichte vragen vermijdt, kun je daarnaast ook voor onaangename verrassingen komen te staan, waardoor je je lamgeslagen voelt of juist heel kwetsend en scherp reageert.

[CASUS]

Sara kwam tot de ontdekking dat haar elfjarige dochter Eva haar had voorgelogen: ze had verteld dat er 's middags iets georganiseerd was bij school. Maar dat was niet zo. En daarnaast merkte ze ook dat Eva geld uit haar portemonnee had gehaald. Ze besloot meteen een onderzoek in te stellen en belde de drie beste vriendinnen van haar dochter op. De derde vriendin deed haar best om zich eruit te praten. Het was overduidelijk dat ze zich niet zo op haar gemak voelde en meer wist. Sara belde daarom de moeder van deze vriendin op. Zij wist te vertellen dat de meisjes die middag naar de bioscoop waren gegaan voor een film. Ze wist ook welke bioscoop en welke film, omdat zij de kinderen daarheen had gebracht. Sara begreep nu dat Eva het bioscoopbezoek geheim had willen houden omdat Sara haar uitdrukkelijk had verboden naar deze film te gaan: ze vond die film niet gepast voor een elfjarige. Sara aarzelde niet. Ze reed naar de bioscoop en legde aan de portier uit dat haar dochter zonder haar toestemming naar de film was gegaan en dat ze daarom haar dochter kwam zoeken. De portier stemde ermee in. Sara ging de bioscoopzaal binnen, vond Eva daar en nam haar mee naar huis. Onderweg naar huis zwegen ze allebei. Thuis deelde Sara aan Eva mee dat ze die avond verder zouden praten over het voorval, als haar vader er ook bij zou zijn.

Als je als ouder merkt dat je je terecht zorgen maakt en er daadwerkelijk negatieve ontwikkelingen in het leven van je kind plaatsvinden, moet je je aanwezigheid in het leven van je kind intensiveren en maatregelen nemen om het bestaande gevaar te verkleinen en het problematische gedrag in te perken. Het nemen van eenzijdige maatregelen is het hoogste niveau van waakzame zorg. Het woord 'maatregelen' geeft ook aan dat het hier niet meer alleen om woorden gaat: je moet nu tot actie overgaan. Deze maatregelen zijn eenzijdig omdat ze alleen afhankelijk zijn van jou als ouder; je kind hoeft er niet mee in te stemmen. *Het feit dat je kind niet met deze maatregelen instemt of weigert mee te werken, verandert niets aan de zorgplicht die je als ouder voor je kinderen hebt.* De tegenwerking van de kant van je kind kan zelfs alle